

SAİD NURSİ'DE AYRILIK KAYGISI'YLA BAŞA ÇIKMADA İMAN DENEYİMİ

Davut CEYLAN*

Özet

Ayrılma, ayrılık ya da yalıtılmışlık duygusu Varoluşçu yaklaşım açısından insan varlığının temelinde olan bir duygu olarak kabul edilmekte olup Fromm'a göre insanın tüm kaygılarının temelinde bu duygu yer almaktadır. Bireyin kendindeki ölümlü varlığı fark etmesiyle daha net biçimde ortaya çıkan ayrılık duygusu, üstesinden gelmek için insanın hayat boyu aidiyet bağlamında çaba gösterdiği bir problem olup baş edilememesi durumunda insanı delilik noktasına getirebilmektedir. Bu bağlamda bir kısım hümanist psikologlar insanın varoluşsal yalıtılmışlığına çare olarak sevgiyi bir zorunluluk olarak görmüş ve insanın çevresiyle sevgi bağları temelinde bütünleşmesi ve kökleşmesi gerekliliğine dikkat çekmiştir. İnsan bu yolla özündeki yalnızlığını – kesin çözüm mümkün olmamakla beraber- kısmen hafifletmiş olur. Said Nursi de insana dair yaptığı tanımlamalarda Varoluşçu bir yaklaşım sergileyerek onu üstün donanımlı yüksek düşünme kapasitesiyle dünyaya yalnız ve tek başına olarak gelmiş bir varlık olarak ifade etmektedir. Aynı zamanda bulunduğu zaman ve mekân düzleminde her birey duyguları aracılığıyla nesnelere yönelik ilişkiler kurmakla beraber içinde bulunduğu zaman akışı bu bağları kopararak insana ayrılık acısını yaşatmakta ve onu tek başına bırakmaktadır. Bu noktada Nursî insanın Allah ile kurduğu dinamik bir ilişki olan 'iman deneyimi' üzerinde durmakta ve iman eden insan (mümin) için -Allah'ın devamlılığı bağlamında- ayrılık ve ölümlerin zahiri olup hakikatte ölen ya da ayrılan her varlık daha üst bir hayat formuna geçmektedir. Bu nedenle ölüm ve ayrılık olgusuna dinî başa

* Öğretmen, Md.Yrd., Kocaeli, Başiskele Kullar İmam Hatip Ortaokulu,
davutceylan006@gmail.com
Geliş Tarihi: 22.11.2018
Kabul tarihi: 30.12.2019
ORCID : 0000-0003-1751-5521

çıkma bağlamında yok oluş değil, daha üst bir varoluş olarak bakılmalıdır.

Anahtar kelimeler: Ayrılık, yalıtılmışlık, sevgi, varoluş, ölüm, iman dinî başa çıkma.

Experience of Faith in Overcoming Anxiety of Separation in Said Nursi's View

Abstract:

The feeling of separation or isolation is considered to be the basis of human existence in terms of the existentialist approach, and according to Fromm, this feeling lies in the basis of all human concerns. The sense of separation, which is more clearly manifested by the individual who realizes his / her mortal existence, can bring the human to the point of madness if it is a problem in which the person tries to overcome life in the context of lifelong belonging. In this context, some humanist psychologists considered love as a cure for the existential isolation of human being and pointed out that human beings should be integrated and rooted on the basis of love ties with their environment. In this way, human beings may alleviate their loneliness, in part, even if the exact solution is not possible. Said Nursi, in his descriptions of human being, refers to the Existentialist approach and expresses him as a lonely and solitary being with superior capacity for thinking. At the same time, each individual in his plane of time and space establishes relations with objects through his emotions, but his time flow tends to break with these ties, leaving him alone and to suffer from human separation. At this point, Nursi focuses on the experience of faith which is a dynamic relationship of man with Allah and he believes - in the context of the continuity of divinity- that death and separation, for faithful person, are only in appearance and that the person who dies and separates is in reality transformed into a higher form. Therefore, the phenomena of death and separation from a religious point of view are not annihilation but a higher existence.

Keywords: Separation, isolation, love, existence, death, faith, religious coping.

Giriş

Günümüzde ayrılık kaygısı genelde çocuklar üzerinde yaygın bir problem olarak görülse de yetişkinler için de önem arz eden bir psikolojik bozukluktur. Belki çocukluk döneminde yaşanan bir kaygı bozukluğunun yetişkinlikte de devam ettiği görüşü olsa da bunun bireysel etkilerinin olduğu düşünülmektedir. Bu bağlamda yetişkinlerde meydana gelen ayrılık kaygısının klinik bir vakanın yanında psikolojik bir boyutu yani bireyin kendi iç âleminde var olan duygu, düşünce, dini inanç ve kültürün etkisi vardır. (Joshano, 2013).

İnsan yaratılış olarak kendisiyle ve çevresiyle ilişki halinde olan bir varlıktır. Bu nedenle insan dünyaya gelişle birlikte üstün yaratılışının gereği olarak ve öz-farkındalık ile diğer varlıkların içgüdüsel olarak bağlı oldukları evrensel düzenden kopar ve tek başına kalır.

Varoluşçu düşünürlerin önde gelenlerinden olan Erich Fromm, İrvin Yalom ve Martin Heidegger insanı belli bir zaman ve mekân düzlemine 'itilmiş ya da fırlatılmış' bir varlık olarak ifade ettikleri bilinmektedir. Fromm insanın bu durumunu kutsal kitaplarda anlatıldığı şekilde Âdem ve Havva'nın cennetten çıkarılmasına bağlamaktadır. O'na göre ilk insan olarak Âdem'in yasak meyveden yemesi onun ilk başkaldırısıdır. Doğası gereği ortaya koyduğu bu eylem onu çıplak ve yalın haliyle öznel varoluşunun ilk adımı olmuştur. Havva ile birbirlerini suçlamaları ise birey olarak birbirlerini fark etmeleri demektir. Bu durum onları sorumsuzluk ve haz alma eksenindeki cennet gibi bir hayattan, tek başına ve yalnız olarak yeni bir varoluşa itmiş olup kutsal kitaplarda insanın bu yolculuğu cennetten çıkarılıp dünyaya gönderilme olarak ifade edilmektedir.

Öte yandan insan her ne kadar sosyal bir varlık olarak çevresiyle iletişim içerisinde olsa da varoluşsal özünde ömür boyu devam eden ontik ve derin bir yalıtılmışlık duygusu vardır. İnsanın biricik oluşu nedeniyle ve 'kendi ölümünü' fark etmesiyle

daha belirgin hale gelen bu duygu onda -dünyaya fırlatılmış olma bağlamında- yalnızlığı ve ayrılık duygusunu doğurmakta ki Fromm (1985, s.17) ’a göre “*Tüm kaygıların temelinde bu ayrılık duygusu vardır.*” Bu nedenle Fromm ve Yalom’a göre insanın özgür ve etken bir birey olarak varoluşu ve yalnızlığı ile başa çıkabilmesi için doğayla kuracağı sevgi temelindeki ilişki bir zorunluluk olarak ortaya çıkmaktadır. İnsan öznelliğinin yitirilmediği sevgi ilişkileri bireyi doğayla kökleştirmelidir ki bu kökleşme onun için temel bir ihtiyaçtır.

Öte yandan insanın üstün donanımı ile doğadan ayrılması ve yalnız olarak yabancı olduğu bir evrende var edilmesi, Said Nursi’nin Risale-i Nur adlı eserinde de konu edilmektedir. Nursi’ye göre ruhen sahip olduğu üstün yaratılış nedeniyle insan, yalnız bulunduğu zaman ve mekânla değil, ilişki halinde olduğu birçok varlıkla etkileşim halindedir. Fakat zamanın akışı insanı bu varlıklardan ayırmakta olduğu için insan yalnız ve tek başına kalmaktadır. O’na göre bu durum insana Nursi, (2011, s.642) “*en büyük acı olan ayrılımlardan gelen elemi*” yaşatmakta olduğundan bu çalışmamızda dini başa çıkma bağlamında Nursi’nin ayrılık acısına dair sunduğu çözüm önerilerini iman deneyimi ve ölüm gerçekliği temelinde değerlendirmeye çalıştık.

Bu bağlamda öncelikle Varoluşçu psikologlar olarak İrvin Yalom ve Erich Fromm’un görüşlerine yer vermekte fayda vardır.

1. Ayrılık Kaygısı ve Varoluşsal Yalıtılmışlık

Varoluşçu Psikoterapi’de ve Fromm (1985, s.17) düşüncesinde her türlü kaygının kaynağı, ayrılık kaygısı olarak görülmektedir. Erich Fromm açısından insanın, insan olarak doğmasının bir sonucu olarak ortaya çıkan ayrılık duygusu ya da yalıtılmışlık duygusuna bakmaya çalışacağız.

Kaygı, en genel anlamıyla tehlike veya talihsizlik korkusunun ya da beklentisinin yarattığı bunaltı ve tedirginlik olup gerçekliği olmayan akıldışı korkudur (Budak, 2009, s.98).

Ayrılık Kaygısı ise sözlükte annenin veya bakıcının bebekten ayrılmasıyla 6. aydan başlayarak gözlenen ağlama, heyecanlanma, bakıcıya sarılma gibi bazı korku tepkilerine denir. Bu tepkiler 10. ayda doruk noktasına çıkmakla beraber sonraki yıllarda sevilen kişilerden ayrılma da aynı korkuya neden olmaktadır (Budak, 2009, s.418).

Erich Fromm (1985, s.19)'un önemle üzerinde durduğu gerçeklik, insanın üstün bir varoluşunun doğurduğu sonuç olarak doğadan ontik olarak ayrılışıdır. Bu nedenle birey, dünyaya gelişiyile beraber insan öncesi konumundan geri dönmek üzere ayrılmış ve belirsiz bir varlık düzlemine fırlatılmıştır. Bu konumunda sadece geçmişe dair kesinlik olup, gelecek hakkında çok uzaklardaki ölümden başka kesin olan bir şey yoktur. İnsan sahip olduğu zekâ sayesinde kendi kendini düşünebilen ve kendi varlığının farkında olan bir yaşamdır. Aynı zamanda diğer insanların, geçmişinin, gelecekte onu bekleyen tehlikelerin farkındadır. Bütün bunlardan başka kendi kararı olmaksızın doğuşu ve kendi isteği dışında öleceğini bilmesi, yalnızlık ve ayrılığını fark ederek kendi kendinin ayrı bir varlık olarak bilincinde olması, yaşamını çekilmez bir hapishaneye çevirmektedir.

İnsanın ayrı olma duygusu huzursuzluk ve suçluluk duygularının kaynağıdır. Zira dünyanın maddi ve manevi karşıtlığı karşısında insanın tek başına kalması, direnecek kuvvet bulamaması, çaresizlik içinde çevresini kavrayamaması ve insanî güçlerini kullanamaması demektir. Bu durum doğal olarak onda şiddetli bir huzursuzluğun kaynağı olmaktadır. İnsanın bu ayrılışının kökenleri Fromm'a göre dinlerde anlatılan Âdem ve Havva'nın cennetten çıkarılışı ile başlamaktadır. Kutsal kitaplardaki anlatımlarda Âdem'in yasak meyveyi yemesi otoriteye başkaldırısı demektir. Âdem'in çıplak kalışı ise Fromm'a göre onun doğadan kopuşu demektir. Zira düzen ve otoritenin dışına çıkmış ve yalnız başına kalması sonucu suçluluk

ve dışlanmışlık hissini yaşamaktadır (Fromm, 1985, s.18).

Dışta kalma hissi insan için yalnızlık hapisanesine düşmek gibidir. Bu nedenle ayrılığın üstesinden gelmek insanın en büyük ihtiyacı olarak karşımıza çıkmaktadır. İnsanın ayrılıktan kurtulma eğiliminin başarısızlıkla sonuçlanması birey için gerçeklikten kopuş ve delilik anlamına gelir. Zira insan bu sıkıntıdan kurtulmak için dış dünyayı toptan reddederek huzursuzluğunu yenmek isteyecektir. Böylece dışta kalma duygusu yok olur. Çünkü kişinin ayrı olduğu dış dünya yok olmuştur (Fromm, 1990, s.19). Fakat böyle bir çözüm doğru olmamakla beraber insan için olumsuz sonuçlar doğurabilmektedir.

İnsanın ana rahminde ve kucığında kurduğu köklü yaşama benzer durumu yetişkin her birey doğa ile kurmak zorundadır (Fromm, 1990, s.53). Zira hayvanların doğuştan doğayla kurdukları içgüdüsel bağlar yerine insan doğayla olan bu karşılıklı ilişkisini kaybetmiştir. Bu yüzden dünyanın tamamlayıcı bir parçası olmak ve bir yere ait olduğunu hissetmek ister. (Geçtan, 2012, s.287). Bu sebepten anne karnındaki edilgin ve köklülük içindeki yaşantısına karşılık, yeni ve başka bir evrende daha farklı yollarla sürdüreceği hayatında tekrar kök salarak ait olduğu bir hayata geçmelidir (Fromm, 1990, s.58). Tarih boyunca da insanlar ayrı olmanın üstesinden gelip birliği ve bütünleşmeyi başarabilmek için çabalamıştır. Fromm'a göre hayvanlara tapmak, insan kurban etmek, askeri fetihlere çıkmak, lükse gömülme ya da tanrı yolunda dünyadan el etek çekmek ve bir işte çılgınca çalışmak gibi gayretler insanın bütünlük arayışına dair ortaya koyduğu eylemlerdir. Bu bağlamda insanın doğayla ve çevresiyle kuracağı ilişkinin en ideal şekli Fromm'a göre özgür bir insanın zorlama olmaksızın ortaya koyduğu sevme eylemindedir. İnsan bireysel varlığını kurban etmeyip etkin olduğu bir sevme eylemi en etkili ilişki biçimidir. Çünkü sevmek, bir şeye kapılmadan onun 'içinde olmak'tır (Fromm, 1985, s.30).

Kutsal kitaplarda anlatılan Yunus peygamber'in hikâyesi de Fromm'a göre insan için sevme eyleminin zorunluluğuna vurgu yapmaktadır. Yunus, Tanrı tarafından ona verilen görevi tamamlamadan bulunduğu yöreden ayrılır. Adalet ve düzen anlayışı güçlü biri olan Yunus sevgiden ise habersizdir. Bir süre sonra kendisini bir balinanın karnında bulur. Fromm'a göre Yunus'un balinanın karnındaki haliyle, onun sevgisizliğinin ve dayanışmadan yoksunluğunun sürüklediği soyutlanma ve yalnızlık anlatılmak istenmektedir. Bunu anlayan Yunus'u tanrı balinanın karnından çıkarıp tekrar halkına gönderir (Fromm, 1985, s.35).

Bu bağlamda insanın doğuşuyla beraber doğadan ayrılışının ortaya çıkardığı bütünleşme eğilimini Erich Fromm (1990, s.51) "köklülük ihtiyacı" olarak tanımlamaktadır. Bu ihtiyacın kapatılması anlamında ise insanın etkin olduğu bir sevgi eylemini birey için zorunluluk olarak görmektedir.

İrvin Yalom ise insanın ayrılık kaygısına bir kaç açıdan bakmakla beraber önemle üzerinde durduğu konu insanın varoluşsal yalıtılmışlığıdır. O'na göre Erich Fromm'un doğadan kopuş ya da Heidegger in 'fırlatılmışlık' olarak tanımladığı yalıtılmışlık duygusu insanla var olmuştur ve ölene kadar onu takip edecektir. Bu nedenle insanın yalıtılmışlık ve yalnızlığı onun doğasının bir gerçekliğidir.

Yalom (2014, s.552-554)'a göre varoluşsal yalıtım, insanın kendisi ya da bir başkası arasındaki ayrılımların altında daha da temel bir yalıtım yatmaktadır. İnsanın en doyurucu ilişkisi ve kendilik bilincine ve bütünlüğe rağmen bu yalıtımı devam eder. İnsanın bu soyutlanması pek çok giriş yolu olan bir yalnızlık vadisidir. Bireyin ölüm ve özgürlükle yüzleşmesi kaçınılmaz olarak onu bu vadiye götürmektedir. Bu bağlamda Yalom'un insanın yalıtım ve yalnızlığı noktasında ölüm ve özgürlük kavramlarına özel bir anlam yüklediği görülmektedir.

Ölüm, herkese mahsus oluşu ve bireyi her şeyden

tamamıyla soyutlaması gerçekliği ile insan için ürkütücü bir durumdur. Zira insanın bu durumla tek başına yüzleşeceği ve arkadaşı, en yakını, dünyadaki eşyaları ve bilgisi onu terk edeceği için ölüm, en temel düzeyde en yalnız insanî deneyimdir. Bu nedenle insanın 'benim ölümüm' anlayışını fark etmesi onun hayatında varoluşsal bir yalıtılmışlığı tetikleyici etken olmaktadır (Yalom, 2014, s.554-556).

İnsanın özgürleşmesiyle yalıtımı arasında da pozitif bir ilişki vardır. Zira O'na göre insan hayatından sorumlu olduğu derecede yalnızdır. İnsanın gelişimi ve varoluşunun özünde derin bir yalnızlık vardır. Kendinin farkında olmayla bir tür lanetlenmeye uğrayan insanoğlu varoluşa maruz kalmakta, bu da yalnızlığı beraberinde getirmektedir. Bu bağlamda insan bir varoluşun içine, kendi onayı olmaksızın itilmiş bir tasarımdır. İnsan süreç içinde kendi var ederek hayatına devam etmekle beraber oluşturduğu bu tasarımı da içinde bulunduğu dünyada gizlemek zorunda kalır. Fakat kendisi hakkında düşünen herkes için sembollerin parçalandığı ve nesnelere anlamını yitirdiği zamanlar vardır. Gerçeklik perdesinin bir an için açıldığı ve insanın kendini '*evindeymiş gibi*' hissettiği rahatlıktan koparıldığı durum ortaya çıkar. İnsan, bildik olandan uzaklaşma durumu yaşar. Böyle varoluşsal acı anlarında insanın dünya ile ilişkisi derinden sarsılır ve dünya, bildik olmaktan çıkar (Yalom, 2014, s.557).

İnsanın bildik olandan uzaklaşması nesnelere uzaklaşmadan başka toplumsal roller, kurallar, etik ve değerler gibi denge sağlamak için icat edilmiş varlıkların anlamlarından da uzaklaşmayı içerir. Bu durum bir anlamda insanın dünya tarafından yutulmaktan kurtulması anlamına gelir ki Heidegger'in ifadesiyle insanda esrarengizlik duygusu uyanır. İnsanın birden bire günlük talimatlardan kurtulduğu ve tek başına olduğu bu durumda bireyler yoğun bir korku ve yalnızlık yaşarlar. Çaresizlik duygusu içinde insan yolunu kaybeden bir yolcu,

aniden yoldan çıktığını fark eden bir pilot ya da siste yolunu göremeyen sürücü gibidir. Bu bağlamda bireyin sosyal rollerinden ve kimliklerinden sıyrılarak dünyadan bağımsız kendi varlığı ile karşılaşması onda net olarak ‘Ben kimim?’ sorusunu ortaya çıkarmaktadır (Yalom, 2014, s.559-561).

İnsanın varoluşundaki bu yalnızlık ve yalıtıma Erich Fromm da sevme sanatı adlı eserinde yer vermektedir. Yalom’a göre Fromm da insanın ayrılığının başlangıç noktasını varoluşsal yalıtımdan başlatmakta ve ayrılığın farkına varmayı ise bütün kaygının kaynağı olarak ifade etmektedir. O’na göre Fromm tarih boyunca insanlar bu sorununu çözmek için yaratıcı, heyecansal, mistik ya da grup adetlerine uyum gibi çözümler üzerinde çabalamış fakat yetersiz kalmışlardır. Bu açıdan Yalom, Fromm’un görüşü paralelinde “*sevginin ayrılık acısıyla en iyi başa çıkma tarzı*” olduğunu ileri sürmektedir. Fakat buradaki sevgi, karşılıklı gereksinim içermeyecek tarzda kurulmuş bir ilişki olmalıdır. Aşk, ihtiras ya da çıkar olmaksızın yalnızca o olduğu için kurulan sevgi bağı olup, her iki tarafın da etkin ve özgür olarak bütünleştiği bir ilişki biçimidir (Yalom, 2014, s.566-575).

Bu bağlamda Yalom ve Fromm’a göre insanın, yaratılışı ve gelişimi itibariyle doğadan varoluşsal bir yalıtım ve ayrılık içinde olduğu ifade edilmektedir. Özündeki bu yalnızlığın üstesinden gelecek çarenin ise, varlıkla kurulacak karşılıksız sevgi ilişkisi olduğu üzerinde durulmaktadır. İnsan, varoluşunun ve özgürlüğünün gereği olan yalıtılmışlık ve çaresizliği ile ancak bu yolla baş edebilir.

2. Risale-i Nur açısından İnsan varoluşu ve Ayrılık

Acısı:

Varoluşçu Psikoloji’de ve Fromm düşüncesinde ‘ayrılık kaygısı ya da yalıtılmışlık duygusu’ olarak ifade edilen insanın ayrılık anksiyetesine Risale-i Nur’da da firak acısı olarak yer

verildiği görülmektedir. Zira Erich Fromm (1985, s.16)'un “*bütün kaygıların temelinde ayrılık kaygısı vardır.*” ifadesi paralelinde Said Nursi (2011, Şualar, s.757)'nin de “*İnsan ruhunu en ziyade sıkan, ayrılmalardan neş'et eden elemlerdir.*” görüşüne yer verdiğini görmekteyiz.

Risale-i Nur Külliyyatında ayrılık kavramı Arapça bir kelime olan ‘firak’ ifadesiyle karşımıza çıkmaktadır. F-r-k kökünden gelen bu kelime ayrılma anlamında kullanılmaktadır. Fırka ve ferik gibi kelimeler de aynı kökten gelerek ayrı olan parça ya da diğerlerinden ayrılan topluluk anlamını ifade etmektedir. Fakat ‘firak ve müfarakat’ kelimeleri bedenlenmeyi ifade etmektedir. Kıyamet suresindeki (75/28) “*Bunun ayrılık zamanı olduğunu anlar.*” (“ve zanne enneh-ül firak.”) ayetindeki firak kelimesi de ölmek suretiyle dünyadan ayrılmaya işaret etmektedir. Öte yandan doğurmak üzere olan deveye ve tek başına olan bulut parçası için de aynı kökten gelen ‘fârik’ kelimesi kullanılmaktadır (İsfehani, 2012, s. 791-793). Bu ifadeler bağlamında Risale-i Nur Külliyyatında kullanılan ‘firak’ kelimesinin lügat manası olarak ayrılma ve ayrılık anlamlarına geldiği anlaşılmakta olup, Risale-i Nur Külliyyatındaki anlatımlar çerçevesinde Said Nursi'nin insandaki ayrılık acısına bakışına ve dini açıdan başa çıkma önerisine bakmaya çalışacağız.

Risale-i Nur Külliyyatında insanın dünyaya gelişi ve varoluşu bağlamında şu ifadelere yer verildiği görülmektedir.

“Bir şahıs, kudret-i ezeliye tarafından, adem (yokluk) zulümatından şu korkunç dünya sahrasına atılırken gözünü açar, bakar. Bir lütuf beklediği zaman, birdenbire düşmanlar gibi hastalıklar, elemeler, belalar hücum etmeye başlarlar. Bir medet, bir yardım için müsterhimane tabiata ve anasıra baktığı vakit, kalp katılığı ve merhametsizlikle karşılaşır. Ecram-ı semaviyeden istidat etmek üzere başını havaya kaldırır. O ecram, atom bombaları gibi dehşetli ve heybetli halleriyle gözüne görünür. Hemen gözünü yumar, başını eğer, düşünmeye

başlar. Bakar ki, hayatî hacetleri bağırıp çağırmaya başlarlar. Bütün bütün tevahhuş ederek hemen kulaklarını tıkar, vicdanına iltica eder; bakar ki: Vicdanı, binler âmâl (emeller) ve emanî ile dolu gürültülerinden cinnet getirecek bir hale gelir. Acaba hiçbir cihetten hiçbir teselli çaresini bulamayan o zavallı şahıs, mebde ile meâdi, Sâni' ile haşri itikad etmezse, onun o vaziyetinden Cehennem daha serin olmaz mı? Evet, o çaresiz insan korku ve heybetten, acz ve ra'şetten, vahşet ve gönül darlığından, yetimlikle ümitsizlikten mürekkep bir vaziyet içinde olup kudretine bakar, kudreti âciz ve nâkıs. Hacetlerine bakar, def'e dilecek bir durumda değildir. Çağırıp yardım istese, yardımına gelen yok. Her şeyi düşman, her şeyi garib görür. Dünyaya geldiğine bin defa nedamet eder, lanet okur” (Nursi, 2011, s.28).

Bu bağlamda Nursi açısından insan, varlık dünyasına atılmış yalnız ve çaresiz bir canlıdır. Her ne kadar insan günlük yaşamında böyle bir korku ve çaresizliği hissetmese de Nursi insanın özü itibariyle içinde bulunduğu pozisyonu ‘*varlık âlemine itilmiş ve fırlatılmış olmak*’ paralelinde ortaya koymaya çalıştığını görüyoruz. Said Nursi’ye göre insanın varoluşsal özündeki bu yalnızlık ve acizlik ona hayat yolculuğunda ömür boyu eşlik etmektedir. Zira Risale-i Nur Külliyyatında insanın asıl yurdunun Cennet olduğu ve buradan çıkarılarak “*diyar-ı gurbet*” (Nursi, Mektubat, 2011, s.24) olarak tanımlanan dünya hayatına gönderildiği ifade edilmektedir. Bu nedenle O’na göre, “*şu fâni misafirhaneden ebed-ül âbâd (ahiret) tarafına hareket eden insan ruhu fevkalâde bir gurbetin içindedir*” (Nursi, 2011, s.25). Ölüm ise insanın asıl vatanına kavuşması ile bu yabancılığın sonlanması demektir (Nursi, 2011, s.226). Bu açıdan bakılırsa Said Nursi’ye göre insanın asıl yurdu olan ahiret âleminde dünyaya gönderilmesiyle onun özünde derin bir yalnızlık ve yabancılık başlamıştır. Bu bağlamda dünya hayatının, insan için bir tür sürgün hayatı olarak değerlendirildiğini söylemek mümkündür.

Öte yandan Risale-i Nur Külliyyatı’nda ayrılık ve ölüm aynı anlamda ele alınarak insanın hayat yolculuğunda onu sevdiklerinden ayıran darağacına benzetilmektedir. Zira zamanın akışı içinde her gün veya her sene insan dostlarından ve sevdiği varlıklardan ayrılmakta olduğu bir süreci yaşamaktadır. İnsanın hayat süreci onu adım adım ölüm denilen darağacına doğru götürdüğü gibi, çevresinde ilgi duyduğu ve sevdiği nesnelere de kopararak ona ayrılık acısını yaşatmaktadır. Nursi’ye göre bunun nedeni insanın maddi yönüyle içinde bulunduğu zamanın akışına bağlı olmakla beraber çevresindeki nesnelere yönelik manevî bağları kurmasıdır. Fakat nehrin akışı ya da trenin gidişine benzer şekildeki zamansal süreç, bireyi bağlandığı varlıklardan kopardığı için insan sürekli ayrılık acısına maruz kalmaktadır. Bu nedenle O’na göre insanın ayrılık acısı hayatın tüm zamanlarına yayılmış ve her zaman maruz kaldığı ontik bir gerçeklik olarak sevdiklerini bir tür idama mahkûm etmektedir (Nursi, 2011, s.31, 326).

Kuran’da (En’am, 6/76) Hz İbrahim’in “*Batanlar sevgiye layık değildir.*” ayeti de Said Nursî açısından insanın ilişki içinde olduğu varlıklardan ayrılıp onların kaybolmasıyla yaşadığı acı temelinde değerlendirildiğini görmekteyiz. Zira ‘Güneş’in batışı’ ile ayette kastedilenin, dünyadaki tüm varlıklardaki ayrılık damgası olduğu ifade edilmektedir. Bu bağlamda dünyadaki en büyük varlık olan Güneş bile insandan uzaklaşıp ayrılıyorsa insanın ilgi duyduğu ve bağlandığı her şey geçici ve insandan ayrılma potansiyeli taşımaktadır. Eşyanın bu ayrılığı da insan için korkunç bir acı ve hüznün kaynağı olmaktadır. Hatta ayrılığın zihnî varlığı bile insan için büyük bir elemdir. Bu nedenle ayrılık acısı insanın istediğine kavuşması anında başlamaktadır (Nursi, 2011, s.214-216).

Özet olarak; Risale-i Nur Külliyyatında insan; sahip olduğu yüksek hayat vasfı, zihinsel gücü ve duyguları sayesinde varlık dünyasını kuşatmaktadır. Fakat içinde bulunduğu zaman akışına

tabi olduğu için bu akış, ilişki halinde olduğu varlıkları ondan ayırmakta ve ona sürekli ayrılık acısını yaşatmaktadır. İnsan, var olduğu zaman ve mekân düzleminden çıkamadığı için yalıtılmışlık ve yalnızlık duygusu içine sıkışmaktadır. Aynı zamanda Nursi açısından en büyük ayrılık olarak ölüm, bir darağacı gibidir. İnsanın hayat yolculuğunu, darağacına doğru yürüyüşe çevirmektedir.

3. Risale-i Nur Açısından Ayrılık Acısıyla Dinî Başa Çıkma:

İnsanın ayrılık acısına yönelik sunduğu çözüm bağlamında Risale-i Nur Külliyatında temel olarak iki nokta üzerinde durulduğu görülmektedir. Birincisi ölüm gerçekliğine dair bakış açısı. Diğeri ise insanın Allah ile kurduğu iman bağının bireye kazandırdığı deneyimdir.

3.1. İnsan – Allah ilişkisi olarak ‘İman’ deneyimi:

Ayrılma olgusu varoluşun özünde olması bağlamında insanda meydana gelen acıyı dindirmek açısından Nursi insan ve Allah arasında kurulan bağ olarak imana vurgu yapmaktadır. O’na göre insanın bireysel evrenini Allah ile ilişkilendirmesi onun küçük evrenini geçmiş ve geleceği kapsayacak şekilde genişletmekte ve ölümlerle gerçekleşen ayrılık ve dağılma ona göre ahiret âlemlerindeki yeni bir varoluşun başlangıcı olmaktadır. İmanın bir nesnesi olan ahiret hayatıyla, aşkın bir ilişki kuran inançlı birey için evrenin doğasında ayrılık ve ölüm söz konusu değildir. Bu bağlamda insanın Allah ile dinamik ilişkisi olan iman deneyimine, ayrılık acısına sunduğu çözümler bağlamında çeşitli açılardan bakmaya çalışacağız.

Risale-i Nur Külliyatında inanan bir insan ile Allah arasındaki bağın, meyve ile ağaç arasındaki bağına benzer nitelikte olduğu ifade edilmektedir. Zira

“Nasıl ki bir ağacın meyvelerinin her birisi, ağacın başındaki bütün meyvelere karşı birer ilişkisi var ve o

nispetle birer kardeşi, arkadaşı mevcut olduğundan, onların adedince ârizî vücutları vardır. Ne vakit o meyve ağacın başından kesilse, her bir meyveye karşı bir ayrılık ve zeval hâsıl olur. Her bir meyve onun için yok hükmündedir. Haricî bir zulmet-i adem (yokluk karanlığı) ona hasıl oluyor. Öyle de: insanın Kudret-i Ehad-i Samed'le intisabı (bağlılık-iman) noktasında her şey için bütün eşya var. Eğer intisap olmazsa, her şey için eşya adedince haricî ademler (yokluk-ayrılışlar) vardır” (Nursi, Mektubat, 2011, s. 289).

Dolayısıyla iman olgusu insanın Allah ile kurduğu bağ olarak birey için büyük bir varlık kaynağı olmaktadır. “Allah, iman edenlerin dostudur. Onları karanlıklardan aydınlığa çıkarır.” (2/57) Ayeti paralelinde iman onun geçmiş ve geleceğini aydınlatmaktadır. İnsan için geçmiş zamanı büyük bir mezarlık, geleceği ise karanlık bir belirsizlik ve ölüm olmaktan çıkararak kalp gözüyle geçmiş zamanı dostlar meclisi, gelecek zamanı ise dostlarına kavuşacağı cennet gibi bir âlem olarak görür (Nursi, Sözler, 2011, s.313-314). Bu nedenle karanlık bir odanın aydınlanmasıyla insanın odadaki dostlarını görerek yalnızlıktan kurtulması gibi, insanın Allaha imanı onu dünyanın karanlığından kurtararak varlıkların dostluk yüzlerini ona göstermektedir. Bu aydınlık Nursi'ye göre tüm zamanları kapsayan ve eşyayı zihnen var eden bir etkidir.

Öte yandan Nursi'ye göre varlıklarda ayrılık ve ölüm yoktur. Görünen âlemden görünmeyen aleme ya da moleküler dünyadan anlamlar dünyasına geçiş vardır. Bu nedenle eşyada esas olan devamlılık olup, tüm değişim ve farklılaşmalar, dağılma ya da ölüm değil daha ileri bir varoluşa geçiştir. Bu yüzden her varlık görünüşte ve maddeten zaman ve mekân düzleminden ayrılmaktadır. Fakat ahiret aleminde ruhunu, şahsiyetini, yaşadığı hayatı başka evrenlere bırakarak varlığını devam ettirmektedir. İnsanların önemli günlerde yaptıkları törenlerin bitmesiyle beraber izleyenler sayısınca zihinlerde kalması ve kayıt edilerek

sonraki senelere saklanması gibi, dünyadaki tüm varlıklar da ilahi bir kayıt altında ahiret âlemlerine gönderilmektedirler. Aynı zamanda Nursi'ye göre varlıkların ölümü ve dünyadan ayrılması, bir öğretmenin tahtaya yazdığı yazıyı silmesine benzer. Yazıdaki anlamlar herkes tarafından anlaşılabilir tüm zihinlerde yerini almış ve dinleyen herkesin defterlerine kopyasını bırakarak silinmiştir. Bunun gibi tüm varlıkların ölümü ve ayrılığı da yok oluş değil ilahi âlemlerde yerlerini almış varlıkların yalnızca görüntülerinin kaybolması demektir. Aynı zamanda Nursi, varlıkların ölümünü fabrikaya atılan ham maddelerin işlemden geçerek daha mükemmel ürünlere dönüşümüne benzetmektedir. Metal, tahta veya plastik gibi maddelerin yanarak işlemden geçmesi onları daha mükemmel bir varlık formuna taşıdığı gibi canlı ve cansız tüm varlıkların firak ve zevalleri ölüm, ayrılık ya da yok oluş değil yeni bir varoluş ya da başka bir evrendeki daha üst bir varlık formuna geçiş olarak düşünülmelidir (Nursi, Mektubat, 2011, s.295-296). Bu bağlamda insanın eşyadan ayrılışının ona yaşattığı hüznün ve acının çözümü, Allah'a imanın neticesi olarak Ahiret âlemlerinin (daha üst varlık formları olarak) bireyin zihninde ortaya çıkışıdır.

Nursi'ye göre bu bakış açısı dinamik bir etki olarak imanın insan ruhunda yaptığı metafizik etki olup her mümin bu farklı seviyelerde bu bakış açısını kazanmaktadır. İnançsız bir insan için ise varlıklara dair bu bakış söz konusu olamayacağı için onun dünyası varlıklardan doğan ayrılık acılarına maruz kalmaktadır. Kör ve sağır bir insan için eşyanın varlığı nasıl ise inançsız bir insan için de dünya, sürekli yabancılık çektiği ve ağaçtan kopmakla hemcinsi meyveler adedince ayrılıklara maruz kalarak her şeyin onu terk ettiği karanlık bir âlemdir. Hatta bulunduğu zaman diliminde anlık bir vücutla beraber geçmiş ve geleceği kapsayacak sınırsız bir karanlık ve yokluk onun dünyasını kuşattığı için kâinat manevi bir cehennem gibi olur (Nursi, Mektubat, 2011, s.289-296).

3.2. Ölüm Gerçekliği:

Risale-i Nur Külliyyatında ölüm gerçeğinin salt beşerî bakışla insanı dehşete düşüren bir darağacı olarak görüldüğü ifade edilmektedir. Nursi'ye göre ise ölüm yok oluş değil, yeni bir varoluşun başlangıcı ve kapısıdır. Zira en basit hayat tabaksı olan bir çekirdeğin toprak altında çürümesi ve dağılması büyük bir düzen ve kimyasal bir hareketlilik içindeki bir yoğrulmak olarak görünmeyen hikmetli ölüm sümbülün hayatıyla ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle çekirdeğin ölümü sümbülün hayatının ilk kademesi olduğu için ölüm de hayat gibi yeni bir varoluşun başlangıcıdır. Aynı zamanda meyvelerin ve hayvanların midede sindirilmesi sonucu parçalanması ve ölümü onların insan hayatı seviyesine çıkmalarına neden olmaktadır. Bu açıdan en basit varlıkların ölümü ve dağılması onlar için daha üst bir varoluşun başlangıcı oluyorsa, insan gibi önemli bir varlığın ölümü de onun için daha yüksek bir hayata açılan kapı olmaktadır. Bu bağlamda Risale-i Nur Külliyyatında ölüm, insan için bir *'mekân değişikliği, paydos, terhis ya da insanın asıl vatanına açılan kapı'* olarak ele alınmakta ve insanın bu bakışa sahip olması gerektiği ifade edilmektedir (Nursi, Mektubat, 2011, s.7-8).

Ölüm hakkındaki hadis-i şerifler olan *'Ölmeden önce ölünüz'* ya da *"Lezzetleri bozan ölümü çok hatırlayınız."* ifadeleri bağlamında ise Nursi rabita-i mevt (ölümü düşünme) pratiği üzerinde durmakta ve yukarıdaki bakış açısı paralelinde ölüm üzerinde düşünülmesi gerektiğini ifade etmektedir. O'na göre *'her gelecek yakındır'* prensibinden yola çıkarak birey mutlaka başına gelecek kendi ölümü üzerinde düşünmeli ve geleceğe hayalen giderek kendi cenazesini ve diğer varlıkların ölümünü tefekkür etmelidir. Çünkü Nursi'ye göre hayatın özündeki ayrılık damgası insanı böyle bir gerçekle yüzleşmeye mecbur etmektedir (Nursi, Lemalar, 2011, s.129-130).

Değerlendirme ve Sonuç:

Çalışmamızda insanın varoluşsal özünde bulunan ayrılma ve ayrılık duygusunu ve insan üzerinde oluşturduğu etkileri incelemeye çalıştık. Bireyin hayatı boyunca tam bir çözüm bulamadığı ayrılık ya da yalıtılmışlık duygusuyla baş etme noktasında Yalom ve Fromm'un sevgi faktörünü insan için bir zorunluluk olarak ortaya koymaktadır. İnsan, doğadan kopmasıyla beraber kendi öznelliğini yitirmeden doğayla ilgili aidiyet ilişkilerini tekrar yapılandırması ve yalnızlığına çare bulması karşılıksız ve etkin bir sevme sanatı ile mümkün olabilmektedir. Bununla beraber Said Nursi de insanı üstün bir donanım ile var olmakla beraber onun üstesinden gelemediği varoluşsal bir sorunu olarak ayrılık duygusunu ele almaktadır. Ona göre zamanın akışından kopamayan insanın ayrılık ve ölüm gerçekliğine kendi iktidarı ile çözüm bulması mümkün değildir. Nursi ye göre insanın ayrılık acısına dair çözüm onun Allah ile kurduğu dinamik bir ilişki olan iman olgusunda gizlidir.

Zira Allah'a iman eden birey için evrende yok oluş ve dağılma yoktur. Aksine tüm hareket ve değişimler mükemmel doğru olan gidiş olduğu için ayrılık ve ölümler varlıkların daha üst bir varlık formuna geçişi demektir. O nedenle esasında nesnelere kaybolmamakta olup -Allah'ın devamlılığı bağlamında- farklı varlık düzeylerinde hayatlarını devam ettirmektedirler. Bu deneyim mümin bireyler için geçerli olup Nursi ye göre inançsız bireyler için söz konusu değildir. Onların hayatı anlık bir varoluş olup geçmiş, gelecek ve içindeki varlıkları onlar için ölü gibidir. Nursi ayrılık ve ölümlere bu bakışı nedeniyle ölümü bir paydos, terhis veya daha üst bir âleme açılan kapı olarak tanımlamaktadır. Aynı zamanda ölmeden evvel ölünüz hadisini hatırlatmakta onu terhis veya kavuşma olarak anlamının bir yolu olarak rabita-i mevt pratiğini tavsiye etmektedir.

Kaynakça

Budak, S. (2009) *Psikoloji Sözlüğü*, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları..

- El-İsfehani, R. (2012) *Müfredat/Kuran Kavramları Sözlüğü*, çev. Abdülbâki Güneş, Mehmet Yolcu, İstanbul: Çıra Yay, 3. Baskı.
- Fromm, E. (1985) *Sevme Sanatı*, çev: Işıtan Gündüz, İstanbul: Onur Basımevi.
- Fromm, E. (1990) *Sağlıklı Toplum*, çev. Yurdanur Salman ve Zeynep Tanrısever, İstanbul: Payel Yayınları.
- Geçtan, E. (2012) *Psikanaliz ve Sonrası*, İstanbul: Metis Yayınları, 15. Baskı.
- Kuran-ı Kerim, TDV Yayınları, Ankara.
- Nursi, S. (2011) *Mektubat*, İstanbul: Envar Neşriyat.
- Nursi, S. (2011) *Sözler*, İstanbul: Envar Neşriyat.
- Nursi, S. (2011) *Şualar*, İstanbul: Envar Neşriyat.
- Nursi, S. (2011) *İşaratül icaz*, İstanbul: Envar Neşriyat.
- Yalom, İ. (2014) *Varoluşçu Psikoterapi*, çev. Zeliha İyidoğan Babayiğit, İstanbul: Kabalcı Yay., 2. Baskı.